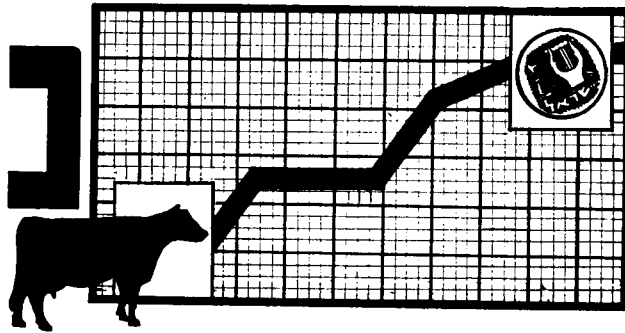

כלכלה

ואשק

לבעית רפת החלב

רון זה היה מאפשר חסכון של לפחות 20 מיליון ל"י לשנה, וזאת אף בהתחשב בהפסד ההשקעה ברפת, אשר תהיה ללא שימוש אלטרנטיבי.

לפי עקרונות אלה פעל התכנון, כאשר נוסף לשלושת התנאים שצוינו לעיל: השיווק המאורגן, מכסות הייצור והסובסידיה — נוסף הייבוא המשלים. ארבעת התנאים יצרו מסגרת קשוחה, אשר השרתה אוריה לא נוחה סביב ענף החלב. זה התבטא בתכנון מינימום ככל האפשר מצד המתכננים, ומצד היצרנים ברפיון הידיים בניהול המשא ומתן השנתי על מסגרת התכנון והמחיר. למרות ההישגים המקצועיים בענף לא שררה בקרב היצרנים הרגשה של סיפוק וגאווה מקצועית, כי החקלאי המתקדם ועתיר ההישגים המקצועיים לא יוכל לעמוד לאורך ימים במצב מתמיד של קיום הענף כנתמך. תוצאה נוספת מהמצב שציינתי: פיתוח בלתי מספיק של שוק החלב ומוצריו, כפי הנראה מטבלה 1.

ענף הרפת מהמתוכננים ביותר בחקלאותנו. בידי המוסד המתכנן לא רק הכלים לתכנון, כי אם גם האפשרות לפקח בצורה יעילה ביותר על ביצוע המתוכנן. הפיקוח מתאפשר ע"י ה- מסגרת של הייצור והשיווק בה נתון הענף: 1. מכסות ייצור; 2. שיווק מאורגן; 3. סוב-סידיה, הניתנת אך ורק על הכמות המתוכננת כמכסת ייצור ליצרן.

למשק המייצר יותר ממכסת הייצור לא מובטח כל מחיר, והאחריות לתוצאות — אך ורק עליו. במסגרת התכנון הובא בחשבון ייבוא משלים של חלק מהמוצרים, מתוך הנחה, שמחיר המוצר המיובא זול בהרבה ועשוי לחסוך לקופת ה- מדינה עשרות מיליוני לירות. מדיניות התכנון משתקפת נאמנה מהקטע הבא מתוך „התפתחות ותכנון בחקלאות הישראלית" לשמואל פוהורילס, הוצאת משרד החקלאות, המרכז לתכנון ופיתוח חקלאי והתיישבות, ת"א, אוקטובר 1969 (הועתק בכתב וכלשונו כבמקור):

„בענף החלב יש לשמור על העיקרון של יבוא משלים של חמאה וגבינות קשות. יצויין, כי מחיר הדולר בייצור חלב שולי מגיע ל-15 ל"י, לכן יש להתאים את ייצור החלב לכושר הקליטה של השוק בחלב שתיה ותוצרת ניגרת. חשבון, אשר נערך באגף לסקר וליעוץ כלכלי, מראה, כי ייצור לפי עקרון זה משאיר עודף שומן, ה- מאפשר גם לספק במלואו את הביקוש לגבינות קשות. את הגרעון בשומן אפשר לספק על-ידי יבוא חמאה (אפשר גם לייבא חמאה וגבינות קשות בצירופים שונים). תכנון הייצור לפי עק-

טבלה 1. צריכת חלב לנפש בשנה במספר ארצות (בליטרים)

ישראל	135.4	דנמרק	265.7
בריטניה	216.4	שווייץ	249.3
צרפת	205.9	שוודיה	271.9
גרמניה	203.3	יוון	161.7
איטליה	152.2	ירדן	50
הולנד	248.9	לבנון	128.8
בלגיה	214.6	ארה"ב	245.6

הטבלה משנת 1967, אך גם בשנה האחרונה לא השתנתה הצריכה לנפש בחלב ומוצרי, והיא נעה סביב 135 הליטר, לפי החשבון הבא:

$$404 \text{ מיליון ליטר בשנת } 70/71 = 134 \text{ ליטר לנפש בשנה כ-3 מיליון תושבים}$$

השוואת הצריכה של חלב לנפש בשנה עם כמה מוצרים אחרים, כגון: פירות וביצים, אשר בהם ישראל עומדת בראש טבלת הצריכה, מוכיחה, שאכן עשינו מעט מדי לפיתוח השוק למוצרי חלב. לדעתי, צריך לתת לזה את הדעת בהקדם.

טבלה 2. התפתחות הייצור ב-4 שנים האחרונות

67/68	68/69	69/70	70/71	
350.2	356.3	385.8	404.5	ריכוז חלב גלמי, מיליוני ליטרים
	+1.7	+8.3	+4.8	הגידול השנתי, %
				הייצור בהשוואה למכסות שחולקו:
347.0	354.0	374.2	403.4	המכסות שחולקו, מיליוני ליטרים
	+2.2	+5.65	+7.8	הגדלה כוללת של המכסות, %
	11.9	27.1	26.4	ייצור „עודף“, מיליוני ליטרים
	9.3	16.5	25.3	„אי ביצוע“ מיליוני ליטרים
	3.4	7.25	6.45	% החלק העודף לעומת המתוכנן

תופעה נוספת בלטה עד שנת 1967, והיא: הצטברות מלאי גדול של חמאה. בסוף שנת 1967 הצטבר מלאי במחסני קירור של 850 טונה. עתה אנו עומדים בפני מספר תופעות, שלא הורגלנו בהן:

1. שיעור קטן ומוסיף בגידול כמות החלב,
2. שיעור עולה, גדל ומוסיף בצריכה יותר מאשר בייצור,
3. עלייה תלולה מאוד במחירי החמאה בשוקי העולם וקושי רב להשיגה,
4. תופעה נוספת, אשר בעקיפין גם לה יש השפעה על ייצור החלב: עלייה גבוהה במחירי הבשר הקפוא בעולם, הכרוכה גם בקושי גדל ומוסיף להשיג בשר בשוק העולמי, ומזהירה תוצאה הבלתי נמנעת: עלייה גבוהה במחירי הבשר הטרי.

על הירידה בשיעור גידול הייצור של החלב אפשר היה כבר לעמוד לפני שנה ויותר, וכן

התוצאה מהמצב המתואר של חוסר איזון בין שיעור הגידול בייצור הפוחת לבין שיעור גידול הצריכה הגדל, היעלמות כל מלאי החמאה ואף הזדקקות לייבוא משלים בחמאה, העלייה התלולה במחיר החמאה בשוק העולמי, כאשר עלה תוך 6 חודשים מ-500 \$ לטונה ל-1,500 \$ ויותר, ויתר על כן, הקושי להשיג חמאה גובר והולך — מכל האמור לעיל נובע, שצפוי לנו מחסור מסוים בסוף הקיץ במוצרי חלב מסוימים, וב- עיקר בחמאה. גם אבקת החלב התייקרה לאחר

רוגה בשוקי העולם במידה ניכרת מאוד. כזכור, התקיימו מספר בירורים בנידון זה במרכז החקלאי, והוחלט לנקוט באמצעים להגברת הייצור. כתמריץ הוחלט לדרוש תשלום מחיר מלא בעד כל כמות החלב המיוצרת (גם מעל מכסת הייצור), ותכנון מזורז לטווח הקצר, בגמגמה להגדיל מכסות הייצור למשקים היעילים, שבכוחם ויכולתם להגדיל את הייצור. אך למרות אלה אין כל סימן להגברת הייצור, כי אם ההיפך

מזה — המצב בחודשיים הראשונים של השנה (אפריל ומאי) צויין לעיל.

והשאלה היא: למה?

לדעתי, יש קשר הדוק למצב שהתהווה בייצור החלב להתייקרות התלולה מאוד, שחלה במחיר הבשר הטרי. תוצאות המכרזים למחירי הפרות והמבכירות בלבד בתקופה האחרונה, בהשוואה לאשתקד, מדגימים בצורה מובהקת את ההתייקרות (ראה טבלה 3).

טבלה 3. המחירים לק"ג/מ"ח של פרות ומבכירות במכרזים בחודשי אפריל-יוני 1971

תאריך המכרז	מתח המחירים, ל"ק"ג	מחירים ממוצעים ל"ק"ג		העלייה במחיר אג"ק/ג
		השנה	אשתקד	
6.4.71	3.65 — 2.11	3.00	2.41	59
13.4.71	3.80 — 2.00	3.02	2.41	61
20.4.71	3.57 — 2.40	3.16	2.45	71
27.4.71	3.51 — 2.16	3.12	2.39	73
4.5.71	3.65 — 2.35	3.16	2.32	84
11.5.71	3.74 — 2.45	3.18	2.44	74
18.5.71	3.69 — 2.52	3.17	2.40	77
25.5.71	3.83 — 2.30	3.04	2.20	84
2.6.71	3.60 — 2.31	3.01	2.33	78
9.6.71	3.72 — 1.80	3.04	2.19	85
15.6.71	3.92 — 1.92	3.11	2.29	82
23.6.71	3.82 — 1.80	3.09	2.21	88

העליה בגבולות 60—90 אג"ק"ג, או עלייה של כ-30% במחיר מ"ח של פרות לבשר, כש- במחיר החלב לא חל כמעט כל שינוי (במידה והיצרן עובד במסגרת מכסתו) — גרמה לערעור חמור ביחסי המחירים חלב—בשר, הפיתוי אצל הבוקר למכור פרה לשחיטה גדל, על מה ש- מעידים גם הנתונים הסטטיסטיים על השחיטה.

טבלה 4. שחיטת פרות בחצי השנה (שהסתיימה ב-31.3.71) בהשוואה לחצי השנה המקבילה דאשתקד

מחצית השנה 69/70	מחצית השנה 70/71
9,711 פרות	11,114 פרות

בחצי השנה הנידונה הוצאו לשחיטה 1,403 פרות יותר, שהן +14.5%.

ערכתי בדיקה נוספת בפרסומי ביקורת החלב. לא מצאתי ירידה בתגובת החלב לעומת אשתקד (מה שיכול היה להסביר את הירידה הגדולה בשיעור גידול הייצור), אך מצאתי הקטנה ב- שיעור גידול העדר (בביקורת החלב כ-40% מעדר החלב בארץ). טבלה 5 בעמוד הבא.

חרף המאמצים להגברת ייצור החלב, פועל יחס המחירים בכיוון מנוגד ובולם את התפתחות ה- עדר. רצוי לבדוק בדיקה נוספת את המערכת, בה פועל יחס המחירים המערער חלב—בשר. בעוד שמחיר הבשר עלה בכל שלוחות הרפת,

טבלה 5. גידול העדר בביקורת החלב באפריל של שלוש שנים האחרונות

4.69	4.70	4.71	
34,475	37,179	38,528	מספר הפרות בביקורת
	+2,704	+1,349	הגידול במספר הפרות
	+7.9	+3.6	שיעור הגידול, %

המציאות. כדי לתקן את המצב ולהחזיר את שיווי המשקל בין ההיצע לביקוש, לא ייתכנו, לדאבוננו, פתרונות מהירים ומידיים, הן בגלל אופי הענף (תקופה ארוכה לגידול בהמח) והן בגלל עיוותים, אשר סילוקם הוא הכרחי לתיקון המצב.

הפיתרון לטווח ארוך, שנראה לי:

1. תיקון מהיר ביחס המחירים בין חלב ל-בשר ע"י העלאה ניכרת במחיר החלב,
2. תכנון הייצור על מלוא האספקה העצמית של חלב ומוצריו (הייבוא המשלים ממילא לא עלה על 3.5%—5%, והיווה יותר „שוט" מאשר גורם ממש באספקת המוצרים),
3. חלוקת מכסות ייצור גדולות, אשר ישמשו כ„מכסות מטרה". משמע, לא תכנון של הקיים בלבד, כי אם גם „מרחב מחיה" למשק היעיל לפיתוח יוזמה.
4. תנאי אשראי ותמריצים להשקעות ברפת (ההשקעה ברפת כיום לפרה + שיכון + מתקני עזר מגיעה לכ-4,200 ל"י לראש).
5. שער גבוה למטבע חוץ לייצוא מבכירות (אסור להשמיט את השוק לייצוא, המתווה הש-קעה לטווח ארוך).
- לפחות ארבעת התנאים הראשונים חייבים ל-התבצע בהקדם ככל האפשר, כדי להוציא את הענף מהמבוך. אני מאמין, שכתוצאה מפיתרון זה תהיינה גם כמה „תופעות לוואי" חיוביות נוספות, ואחת מהן — השתחררותו של הענף והעוסקים בו מהרגשת המועקה של „ענף נתמך", אשר אחזה בו כל השנים, וזו תאפשר ליצרנים להתקדם לקראת יוזמות חדשות.
- אשר לצריכה הנמוכה בחלב לנפש. — טבעי היה הדבר, שבאווירה ששררה במשך הזמן, הז-ניחו יצרני החלב את הנושא הזה. לדעתך, הגיע הזמן לקבוע כאחת המטרות את הגדלת צריכת

נשאר מחיר החלב יציב, והיצרן הפועל במסגרת המכסה אינו יכול גם לצפות לשינוי לטובה במחיר (היוצר „עודפים" יהנה אמנם כעת מ-הטבה יחסית). עוד בשנת תש"ל — למעשה, לפני ההתייקרות והעליות בתשומות באוגוסט 1970 חלה הרעה ניכרת ברווחיות רפת החלב. מהסיכומים הכלכליים של שרות ההדרכה באיזו-רים סוכמה ירידה של 220—240 לירות בעודף ברוטו לפרה, משמע כ-3.5—4 אג' לליטר חלב, ויש להניח, שבשלוחה הזאת של הרפת לא חלה הטבה בתשל"א, והוא המסביר אולי את התופעה של שחיטה מוגברת של פרות.

מהן ההשלכות הצפויות בטווח זמן קצר ובטווח ארוך ?

בטווח הקצר: עקב העלייה במחירי הבשר עשוי לבוא שיפור בחשבון הרפת בכללה (שלוש השלוחות יחד), ומכאן צפוי יחס הפוך בין גידול הרווחיות לבין ההגדלה בייצור החלב (ככל ש-ישחטו יותר פרות — הרווחיות תגדל... אך עדיין לא נוצרו הפרות שאפשר לשחוט אותן, ובאותו הזמן גם להמשיך לחלוב אותן...).

בטווח הארוך:

1. גידול העדר עלול להיפגע,
2. קושי גדל ומוסיף להגדיל את כמות החלב,
3. מספר העגלים לפיטום עלול לקטון,
4. ענף ייצוא המבכירות עלול להיהרס, כי המחיר לבשר המבכירות יהיה גבוה מהמחיר לייצוא.

בסיכום

ענף הרפת נקלע למצב מיוחד עקב תנאים, שרק בחלקם הם אובייקטיביים (כל הנוגע לשוקי הייבוא), אך בחלקם המכריע הם תוצאה של הנחות, שהניחו המתכננים, והן לא עמדו במבחן

פשוטות יותר, במידה והמדיניות הממשלתית תעודד אותה. בשטח השיווק נצטרך ללמוד מ- המדינות שהגיעו לשיווק מירבי בחלב. יהיה צורך להכניס שינויים מרחיקי לכת בשטח ה- פרסומת, מיגוון המוצרים, באריזה וצורות שיווק. ייתכן שנצטרך לשנות את גישתנו המסורתית ל- בעיות של מחיר המוצר. בשטח זה נראה לי, שהבעיה שוב אינה מצטמצמת בבעיה של סוב- סידה או הטלת תשלום נוסף על הקונה. הבעיה היא, ללא ספק, מורכבת יותר. ייתכן שיהיה צורך ליצור מערכת מחירים דיפרנציאלית, אשר תכלול בתוכה סובסידיה (איני רואה בה פסול) כאמצעי להגברת הצריכה, ועוד. כל זאת, כמובן, בתיאום מלא בין הממשלה והיצרנים באמצעות תנובה, המועצה לייצור ושיווק חלב, התאחדות מגדלי בקר, ועוד.

מ. ארזי

נמסר לפרסום ע"י המרכז החקלאי

החלב לגפש בארץ, כדוגמת הארצות המפותחות באירופה ואמריקה. צריך לחתור להכפלת הכמות המיוצרת כיום ויותר. האם זה נראה דמיוני? — באותה מידה שהצריכה לגפש בביצים, פירות נשירים, או בשר עוף וכו' — דמיונית, כן אין כל סיבה אובייקטיבית, שהמצב יהיה שונה בחלב. אם נחתור למטרה, הריהי פותחת לפני הענף אפשרויות פיתוח עצומות. במקום דשדוש על המקום — פתח ליוזמות בענף חקלאי בסיסי ומוכר. בזמננו, כאשר גדמה לא פעם, שנגמרה תקופת הפיתוח בענפים החקלאיים, ומרחב המחיה הוא מחוץ לחקלאות — רואה אני משנה חשיבות בהתחדשותו של ענף חקלאי. זו איננה רק בעיה של „ציונות“, זהו פשוט, תיקון מצב, כתוצאה מהזנחה, או מתכנון קצר ראות.

הבעיות, שתתעוררנה בביצוע תכנית כזאת, תהיינה עצומות, והן כוללות את הייצור וה- שיווק כאחת. אני מאמין, שבייצור הבעיות תהיינה

לשאלת איחוד מכוני ההזרעה

לא אתוכח עם הח' פטר, יפורסמו סיכומי שתי האגודות והציבור ישפוט. היות והוויכוח העיקרי היה סביב מקום הפרייה, אקדיש לנושא זה מספר מלים. כוונת חברי „השרות“ היתה לחפש את המקום המתאים ביותר ל- פרייה, אשר צריכה לשרת את ציבור הבוקר- רים בכל הארץ. דעתנו היתה ועודנה בתוקפה, שלעתידי עלינו להבטיח לציבור הבוקרים את השרות האופטימלי שאפשר להשיג. ידענו וידעים אנו, שדבר זה יעלה בכסף רב וזה לא יינתן חינם. (לבעיה הכספית עוד אחזור). הצענו- אפוא בועדה המשותפת לפנות למומחים בשטח זה ולשמוע חוות דעתם. חבל שדבריהם לא פור- סמו. לנו היה ברור, שחוות דעתם תדריך אותנו. לחברי „השרות“ מובן היה, שאם יגידו שאין הבדל באיזה מקום ואזור יקימו את הפרייה, היינו מקבלים את הצעת „און“. המומחים קבעו בצורה חד משמעית, שהמקום המתאים ביותר הוא —

בחוברת „משק הבקר והחלב“, 113, מאי 1971 מביא הח' פטר לידיעת הציבור את הסיפא של המשא ומתן המייגע, שמתנהל זה שנים בהקשר לאיחוד והוא מתעלם כלל מהרישא. אין לפני כל החומר המצוי על הדיונים בנושא זה, אין לפני פרטי-כל של הפגישות שהיו בין שתי ההנהלות ושל הועדה שנבחרה מתוך שתי ההנהלות, שהו- טל עליה לטפל בנושא זה. לכן, לא איכנס לפר- טים, שמא איכשל, חלילה, ואשכח פרט זה או אחר, שהוא עשוי להיות בעל חשיבות. לא אבוא גם ואומר, שכל חברי הנהלת „השרות“ ששים לאיחוד. אולם, מאחר שהוחלט ברוב דעות ללכת לקראת האיחוד, אעז ואומר, שהחברים שמטפ- לים בנושא זה עושים את הכול למילוי שליחו- תם. אבל, כל נולול גם בטענות, שטוענים נגד האיחוד. הח' פטר כותב: „הדבר טרם הוכח, ועוד לא נמצא מקום בארץ, שבו היו תוצאות יותר טו- בות באופן בולט מאלו שהושגו באון (שריד).“